

DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ A PREȘCOLARILOR PRIN ACTIVITĂȚILE OPȚIONALE DIN GRĂDINIȚĂ

*Efrosinia HAHEU-MUNTEANU, doctor în pedagogie,
conferențiar universitar UPS "Ion Creangă",
Carmen-Vasilica BRUJA, profesor învățământ preșcolar, Școala Gimnazială
Frumoasa, jud. Bacău, România, doctorandă UPS "Ion Creangă"*

Abstract. *Kindergarten is the social environment in which children have the opportunity to interact with other children to a greater extent than in their family, having the chance to systematically learn about appropriate social behaviors and emotions. Educators must take into account the individuality of each child, to preserve the characteristic features of each individual. The educator helps children develop optimal social skills, which facilitate the manifestation of appropriate and socially acceptable behaviors, and which have positive consequences on those involved - children and adults - in such a way as to allow the achievement of their own goals while respecting the needs of others. Preschool age is a fairly long period of time in which there are significant changes in the emotional life of the child. The emotions and feelings of the preschooler accompany all their manifestations, whether it is games, songs, educational activities, or the fulfillment of tasks received from adults. They occupy an important place in the child's life and exert a strong influence on their behavior. Emotion is a person's feeling of an important event for them.*

Keywords: *socio-emotional education, social skills, emotional skills, socio-emotional abilities, optional activities.*

Din analiza caracteristicilor și funcțiilor educației, rezultă că în viață omul este pus în fața unor evenimente și provocări cu o puternică încărcătură emoțională, care îi pun la încercare abilitățile de adaptare. Analizele de caz naționale și internaționale comunică că, oamenii care-și găsesc echilibrul mental și emoțional, vor face față evenimentelor și provocărilor mai bine decât cei care au doar abilități intelectuale foarte bine dezvoltate cum se credea până nu demult. Abilitățile intelectuale sunt foarte importante în obținerea unor rezultate bune în unele domenii, dar nu este suficient pentru o bună adaptare și nici nu asigură succesul în viață, emoțiile constituind o sursă de informații esențială pentru supraviețuire. Pentru supraviețuire, pentru o bună adaptare omul trebuie pregătit încă de mic copil. Și cum, la nivelul învățământului preșcolar sunt foarte puțini psihologi, revine educatoarelor și sarcina de a contribui la dezvoltarea socio-emoțională a preșcolarilor. O inițiativă remarcabilă înțelăm în lucrarea autoarei S.Cemortan „*Dimensiuni psihopedagogice ale socializării copiilor de vârstă timpurie*„, unde se menționează că, educația preșcolară ar trebui să acorde o atenție mai mare procesului de socializare și formării comportamentelor de bază a personalității copilului: social, afectiv, cognitiv, verbal, motor, motivațional, volitiv [3, p.5].

Această temă are importante rezonanțe în politicile educaționale europene. De remarcat că, instituția de educație timpurie este mediul social în care copiii au ocazia să interacționeze cu

ceilalți copii în mai mare măsură decât în familie, având posibilitatea să învețe sistematic despre comportamente sociale adecvate și despre emoții.

Specialiștii în domeniu au constatat că, educatorii trebuie să țină cont de individualitatea fiecărui copil, să păstreze trăsăturile caracteristice ale fiecăruia în parte, să ajute copiii să-și dezvolte optim competențe sociale, care facilitează manifestarea unor comportamente adecvate și acceptate din punct de vedere social, și care au consecințe pozitive asupra celor implicați – copii și adulți în așa fel încât, să permită atingerea propriilor scopuri cu respectarea nevoilor celorlalți.[1,3,5]

Pentru a desemna clar efectele vârstei preșcolare care constituie o perioadă destul de lungă unde se produc însemnate schimbări în viața afectivă a copilului, am ținut să observăm emoțiile și sentimentele preșcolarului în toate manifestările lui, fie că este vorba de jocuri, de cântece, de activități educative, fie de îndeplinirea sarcinilor primite de la adulți. Este esențial să menționăm că, ele ocupă un loc important în viața copilului și exercită o puternică influență asupra conduitei lui. Emoția este o trăire a unei persoane față de un eveniment important pentru aceasta. 81.

În continuare ne vom referi și la dezvoltarea socială plus cea emoțională a copilului preșcolar de o importanță deosebită sunt ambele și se dezvoltă concomitent. Această dezvoltare presupune învățarea rolurilor sociale și a modalităților de interacționare între semenii și cu adulții. Vom notifica, că la această etapă de dezvoltare preșcolarii se confruntă cu afirmarea identității, descoperirea eului și integrarea în societate. Deducem ideea necesității stringente că pentru a favoriza o bună adaptare socială și menținerea unei bune sănătăți mentale, copiii trebuie să învețe să recunoască ce simt pentru a putea vorbi despre emoția pe care o au, trebuie să învețe cum să facă deosebire între sentimentele interne și exprimarea externă și nu în ultimul rând să învețe să identifice emoția unei persoane din expresia ei exterioară pentru a putea, în felul acesta, să răspundă corespunzător. Experiența ne-a demonstrat că, dezvoltarea emoțională și socială a copilului sunt aspecte esențiale în evoluția sa și în special în procesualitatea învățării, de aceea atât educatorii, cât și părinții trebuie să acorde o importanță deosebită și acestui segment de educație. Îmbrățișăm de asemenea ideea că promovarea educației emoționale și sociale trebuie să vizeze orice vârstă, urmând principiul învățării permanente, pe tot parcursul vieții, întrucât niciodată nu e prea târziu să devenim conștienți de propriile emoții și sentimente (devenind capabili de autocontrol), precum și de cele ale celor din jur.

În toate izvoarele consultate, am atestat că, educația socio-emoțională cuprinde totalitatea activităților de învățare (conceptul de învățare este înțeles, evident, în sens larg) care conduc la dobândirea experienței individuale de comportare socială și emoțională, la formarea competențelor emoționale și sociale ale individului. Ne referim aici la dobândirea abilităților emoționale (de a înțelege, a exprima și a-și regla emoțiile) și a celor sociale, precum cele de inițierea și menținerea unei relații și integrarea într-un grup (social, profesional, comunitar etc.).

În acest sens, dezvoltarea socială și emoțională a preșcolarilor constituie punctul de plecare în crearea de relații interumane și influențează semnificativ succesul copiilor în viață și la școală. Încă de la grădiniță programul copiilor este foarte încărcat, multe familii având și activități „extracurriculare” pentru copii aproape zilnic: dans, înot, limbi străine, pian, etc. Agitația, stresul, prețul pus pe intelect, precum și neglijarea rolului pe care îl au sentimentele în dezvoltarea sănătoasă a copiilor au condus la rezultatele cu care ne confruntăm astăzi, unul din cinci copii suferă de o problemă emoțională, de dezvoltare socială sau comportamentală (WHO, 2004).

Savantul Stan L. consideră că, din perspectivă ontogenetică, prin studiile realizate, se accentuează faptul că primii trei-șapte ani de viață reprezintă perioada optimă pentru promovarea sănătății sociale și emoționale. Abilitățile sociale și emoționale au un rol central în obținerea succesului școlar și a unei stări de bine, de aceea, grădiniței, în strânsă colaborare cu familia, le revine importanta sarcină de a oferi un mediu propice dezvoltării acestora [4,p.28].

De remarcat că, prin activitatea din grădiniță copiii învață nu numai despre regulile sociale și modul de interacțiune cu ceilalți, ci și despre manifestarea adecvată a emoțiilor. Deci, trebuie de precizat aici rolul deosebit pe care îl vor avea educatorii în dezvoltarea competențelor emoționale referitoare la trăirea, exprimarea, înțelegerea și recunoașterea emoțiilor, și ceea ce este foarte important, faptul la aplicarea unor strategii de reglare emoțională adecvate vârstei, necesare pentru gestionarea corectă a emoțiilor negative, în consecință, o adaptare mai bună la cerințe. Copiii învață despre emoții și modul în care pot fi gestionate corect în contextul interacțiunilor sociale, prin practicile de socializare utilizate de către educatoare și părinți. Așadar, competențele emoționale și cele sociale se influențează reciproc. Rezultatele pozitive sunt influențate și de relația educatoare-copil. Este foarte important ca educatoarea să identifice mijloacele prin care să prevină dezvoltarea deficitară a competențelor sociale și emoționale în perioada preșcolară, știindu-se că aceasta are efecte negative asupra adaptării copiilor în adolescență sau în viața adultă.

Multe dintre problemele de comportament se datorează unei emoționalități negative și lipsei de reglare emoțională. Ca urmare, putem afirma că reglarea emoțională este asociată cu o competență socială sporită, operaționalizată astfel: comportament adecvat din punct de vedere social, popularitate, comportament prosocial și puține probleme de comportament sau comportament agresiv. Studiile indică faptul că acei copii care au dezvoltate abilitățile sociale se vor adapta mai bine la mediul școlar, vor avea rezultate mai bune. Pentru copiii cu abilități sociale slab dezvoltate există o probabilitate mai mare de a fi respinși de ceilalți și de a dezvolta probleme de comportament; astfel, copiii care sunt izolați de grup au un risc crescut pentru abandon școlar, delincvență juvenilă, probleme emoționale – anxietate, depresie. Competențele sociale de bază descrise în literatura de specialitate sunt: inițierea și menținerea unei relații și integrarea într-un grup.

Curriculum pentru educația timpurie [8] pune accent pe dezvoltarea globală a preșcolarului care accentuează importanța domeniilor de dezvoltare respectiv: dezvoltarea fizică, sănătate și igienă personală, dezvoltarea socio-emoțională, dezvoltarea limbajului și a comunicării, dezvoltarea cognitivă, capacități și atitudini de învățare, în contextul în care pregătirea preșcolarilor trebuie să aibă în vedere nu doar competențe academice, ci în aceeași măsură capacități ce țin de dezvoltarea competențelor socio-emoționale ale acestora.

Așadar, organizarea și desfășurarea unor activități specifice acestui domeniu pot conduce la adaptarea cu succes acopilului în grădiniță și viața socială. Inițiativa abordării unei programe de activități opționale dedicată domeniului dezvoltării socio-emoționale a preșcolarilor izvorăște din necesitatea dezvoltării capacității copiilor de a-și percepe și exprima emoțiile, de a înțelege și răspunde emoțiilor celorlalți, precum și dezvoltarea conceptului de sine care influențează procesul de învățare și conduita acestuia.

Consultând literatura de specialitate, dorim să menționăm că, activitățile opționale își propun, prin abordarea unor conținuturi atractive, educarea valorilor comportamentale și a atitudinilor, dezvoltarea socio-emoțională concretizată în capacitatea copiilor de a-și percepe și

exprima emoțiile, de a înțelege și a răspunde emoțiilor celorlalți, dezvoltarea conceptului de sine, a abilităților de interacțiune cu ceilalți copii și adulți, acceptarea și respectarea diversității. În viziunea autorilor preșcolarii vor avea posibilitatea să înțeleagă rolul esențial al trăsăturilor de caracter, își vor exersa și dezvolta deprinderi morale, vor accepta și respecta norme, precum și regulile elementare de conviețuire socială, își vor modela propriul comportament, potrivit valorilor morale [1,p.33].

Din sursele analizate și prezentate anterior am văzut că prin activitățile opționale se poate ajunge la:

- Autocunoaștere și atitudine pozitivă față de sine și față de ceilalți;
- Recunoașterea emoțiilor;
- Exprimarea adecvată a emoțiilor în cadrul interacțiunii copilului cu adulții și copiii cunoscuți;
- Abilități personale de comunicare și negociere;
- Acceptarea și respectarea diversității;
- Dezvoltarea comportamentelor prosociale;
- Dezvoltarea controlului emoțional;
- Dezvoltarea expresivității emoționale;
- Dezvoltarea abilităților de interacțiune cu copiii de vârstă apropiată;
- Comunicare eficientă;
- Capacitatea de gestionare a emoțiilor negative asupra adaptării copiilor în adolescență sau în viața adultă.

Referindu-ne la planificarea opționalului, se cuvine să adăugăm că, trebuie cuprinse competențe interpersonale referitoare la relaționare socială și rezolvare de probleme, precum și, competențe intrapersonale foarte importante, având în vedere problemele de adaptare ale copiilor la programul grădiniței la început de an școlar.

În acest sens, activitățile derulate în cadrul acestor tipuri de opțional, intervențiile de acest gen sunt eficiente pe termen lung și ajută la:

- creșterea capacității de adaptare la cerințele școlare;
- reducerea riscului dezvoltării ulterioare a unor tulburări psihice;
- dobândirea unor strategii care facilitează adaptarea la situații stresante;
- capacitatea de a menține și de a gestiona eficient relațiile afective;
- dezvoltarea unor abilități inter- și intrapersonale care să faciliteze atingerea succesului profesional și financiar.

Deducem ideea necesității ca planificarea activităților să includă: jocuri pentru exersarea inițierii și menținerii unei interacțiuni, exerciții pentru ascultarea activă, jocul în grup și schimbul de jucării, jocuri pentru utilizarea formulelor de politețe, a complimentelor, tehnici de rezolvare a conflictelor, respectarea regulilor grupei, cooperarea în vederea rezolvării unei sarcini, solicitarea și oferirea ajutorului, după caz, exerciții pentru utilizarea cuvintelor și a expresiilor care denumesc stări emoționale, exemplificarea unor situații concrete de trăire emoțională, identificarea unor emoții în care apar diferențe între starea emoțională și exprimarea ei externă, exprimarea empatiei față de alte persoane, manifestarea unor sentimente complexe (rușine, mândrie, vinovăție), respectarea particularităților fiecăruia în cadrul interacțiunilor sociale, recunoașterea emoțiilor pe baza expresiei faciale, enumerarea consecințelor emoțiilor în situații

date, găsirea de soluții pentru stări emoționale conflictuale (furie), exprimarea gândurilor și a sentimentelor într-o formă coerentă, utilizarea, pentru a se liniști, a distragerii și a limbajului intern (ajută la autoreglarea emoțiilor și a comportamentelor), utilizarea diferitelor strategii pentru controlul emoțional. Întrebarea principală de la care se pleacă în conceperea acestui tip de opțional poate fi: „Va conduce opționalul bazat pe desfășurarea activităților din diferite arii curriculare, la dezvoltarea socio-emoțională a preșcolarilor din grupă?”. Întrebările secundare de la care se pleacă ar putea fi: „Cum vor relaționa preșcolarii cu ceilalți, care va fi nivelul complianței la reguli și ce comportamente prosociale vor etala în urma participării la activitățile opționale din programul inițiat?”, „Cum își vor exprima preșcolarii emoțiile, cum le vor regla și în ce măsură le vor înțelege în urma participării la activitățile opționale?”.

Experiența ne-a demonstrat că, pe parcursul derulării opționalului copiii încep să înțeleagă, ajutați de un adult, că anumite evenimente sunt legate de anumite emoții și că în momentele când reușesc să-și înțeleagă emoțiile proprii și pe ale celorlalți ei dobândesc abilități de a-și regla comportamentul, ceea ce este esențial pentru manifestarea empatiei și a comportamentului prosocial. Preșcolarii își vor dezvolta capacitatea de identificare a emoțiilor pe baza indicilor non-verbali, reușind să numească emoții ca: bucurie, furie, tristețe, teamă; iar câțiva, chiar surpriză și dezgust. Copiii au capacitatea de a recunoaște primele trei emoții enumerate anterior care sunt denumite, de altfel, și emoții de bază și de a diferenția între emoțiile pozitive și negative; de asemenea, cunosc denumirea pentru bucurie și furie. Realizarea activităților va conduce la o evoluție gradată a abilităților emoționale ale copiilor în funcție de vârstă, abilități manifestate atât în context familial, cât și educațional. Din perspectiva dezvoltării sociale, se va constata o creștere a nivelului de manifestare a abilităților sociale proporțional cu expunerea copiilor la contexte sociale diverse, o creștere a frecvenței de manifestare a comportamentelor de complianță la reguli, de manifestare a comportamentelor prosociale. Nu putem ignora adevărul exprimat de ȘTEFAN, C. A., și KALLAY, E precum că, orice intervenție la nivelul grupei în scopul prevenirii și reducerii anumitor comportamente problematice trebuie susținută pe termen lung pentru o eficiență mai mare a rezultatelor obținute prin aplicarea ei. De aceea, propunerea de a continua pe termen lung unele activități care să susțină conduitele dezvoltate este deja justificată [6,p.78]. De o importanță deosebită este și comunicarea informațiilor despre opțional în cadrul întâlnirilor cu părinții este importantă pentru a ajunge la rezultate superioare datorită comportamentelor socio-emoționale exersate și acasă. În acest sens este necesar să fie implicați părinții în activități organizate pentru a-i sprijini să își dezvolte abilități parentale de exersare a abilităților socio-emoționale ale preșcolarilor în contextul de acasă, motivându-le afirmația conform căreia copiii învață prin observare și imitare, iar modelul părintelui este un context de învățare [5,p.45]. Mai mult exteriorizarea emoțiilor părintelui influențează în mod direct comportamentele copiilor și în acest mod se va reuși să se producă schimbarea unor obiceiuri indezirabile, a unor atitudini care vor influența reușita aplicării opționalelor pe această temă.

În concluzie, ținem să menționăm că, pentru ca un copil să fie capabil să învețe bine la orice vârstă el trebuie să aibă dezvoltate competențe emoționale care ar contribui la maturizarea unui comportament social adecvat vârstei. Cu cât el este mai stabil din punct de vedere emoțional, cu atât este mai capabil să învețe. Părinții pot avea cea mai mare influență asupra dezvoltării emoționale a copilului asigurându-i un rezervor de iubire veșnic plin. Dacă ei vor folosi constant cele cinci limbaje de iubire: mângâierile fizice, cuvintele de încurajare, timpul acordat, darurile, serviciile, vor oferi copilului o formă de stimulare

intelectuală extrem de eficientă. Cu toții ne dorim ca acești copii să crească și să se fie fericiți, de aceea trebuie să ne manifestăm iubirea prin toate formele de limbaj amintite și apoi să-i învățăm cum să le folosească la rândul lor. Acest lucru este deosebit de important nu numai pentru copii ci și pentru cei alături de care vor trăi sau cu care vor porni la drum, ca parteneri.

Așadar, în dezvoltarea abilităților socio-emoționale ale preșcolarilor există câteva aspecte determinante: cele legate de contextele sociale pe care le creăm copiilor, de reacțiile și de răspunsurile adecvate pe care noi, adulții le adresăm și modelele de comportamente dezirabile pe care le oferim.

BIBLIOGRAFIE

1. BOGARET,C.,DELMARLE,S., PREDA,V. Formarea competențelor în grădiniță-o altă perspectivă asupra timpului școlar. București: Editura Aramis, 2013,p.33. ISBN 978-973-679-933-4
2. BONCU, Ș., DAFINOIU, I. Psihologie socială și clinică. Iași: Editura Polirom, 2014, p.14.
3. CEMORTAN,S. Dimensiuni psihopedagogice ale socializării copiilor de vârstă timpurie. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2015,p.5-8. ISBN978-9975-48-073-4
4. STAN,L. Dezvoltarea copilului și educația timpurie. Iași: Editura Polirom, 2016,p.28. ISBN 978-973-46-5669-1
5. ȘTEFAN, C. A., KALLAY, E.Dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolar: Ghid practic pentru părinți,. Cluj-Napoca: Editura ASCR.,2007,p.45. ISBN 978-073-7973-97-9
6. ȘTEFAN, C. A., KALLAY, E. Dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolar-Ghid practic pentru educatori. Cluj Napoca: Editura ASCR,2010,p.78,ISBN 978-973-7973-99-3
7. Teoria dezvoltării psiho-sociale, link: http://www.businessballs.com/erik_erikson_psychosocial_theory.htm
8. Curriculum pentru educația timpurie. Anexa la ordinul ministrului Educației Naționale nr. 4.694/2.08.2019